

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

پایان نامه کارشناسی ارشد

گروه: علوم قرآنی

عنوان:

مبانی و معیارشناسی پیوند معنایی آیات قرآن کریم

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر فتح الله نجارزادگان

استاد مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر ناصر رفیعی

نگارش:

علی فتحی

قم المقدسه - ۱۳۸۶

باسمه تعالی

ستایش و سپاس

﴿وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾

از دست و زبان که برآید کز عهده شکرش بدر آید

خدا را شکر که توفیق پیوند ظاهری با کتاب کریم خود را به ما عنایت فرمود. و از ساحت بی کرانش خاضعانه، می خواهیم که توفیق پیوند روحی با این سفره گسترده را نیز بر ما عنایت فرماید. و درود و صلوات فراوان، بر ساحت مقدس پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله)، و اهل بیت پاک و معصومش (سلام الله علیهم)

و با تشکر فراوان از:

مسئولین محترم مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، به ویژه ریاست محترم آن، حضرت آیت الله مصباح یزدی؛

اساتید ارجمند: جناب حجت الاسلام دکتر فتح الله نجارزادگان و جناب حجت الاسلام دکتر ناصر رفیعی، که در تمام مراحل تحقیق، راهنما و مشاورم بودند؛ و جناب حجت الاسلام والمسلمین محمود رجبی که با یادآوری نکات ارزشمندی، نگارنده را بیش از پیش رهین منت خود ساخت؛

همه کسانی که از دانش، قلم و تجربه آنان در نگارش این نوشتار یاری گرفتم به ویژه استاد فقید آیت الله معرفت (ره) و آنهایی که در طول زندگی مدیون لطف و مهر آنان بوده ام؛ به ویژه والدین بزرگوار، خانواده مکرم صمیمانه سپاسگزارم.

﴿وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

تقدیم به :

ساحت اقدس پیامبر اعظم اسلام؛

حضرت محمد مصطفیٰ (صلوات اللہ و سلامہ علیہ وآلہ)

واہل بیت پاک و اطہر ش (سلام اللہ علیم اجمعین)

چکیده:

با نگاه دقیق به آیات قرآن کریم، به اصل وجود پیوند معنایی بین آیات قرآن، پی می بریم که موردپذیرش اکثر پژوهشگران قرآنی نیز است. و ظهور و بروز آن، بیشتر در شیوه «تفسیر قرآن به قرآن» بوده و در تفسیر موضوعی نیز کار آمد است. با این حال در زمینه مبانی و معیارهای پیوند معنایی به صورت مستقل پژوهشی صورت نگرفته است. نوشتار حاضر بر اساس یک مبانی متقن قرآنی، به معیارهای اساسی پیوند معنایی بین آیات قرآن پرداخته است.

قبل از پرداختن به اصل بحث، لازم بود به بحثهایی که جنبه مقدماتی دارند؛ از قبیل تبیین مقصود پیوند معنایی، اهمیت و ضرورت بحث، انواع آن و... به اختصار اشاره گردد.

به منظور دستیابی به معیارهای پیوند معنایی آیات قرآن، و تفسیر قرآن با قرآن، توجه به زیرساختها و مبانی مرتبط با آن، اجتناب ناپذیر بود؛ لذا بحث اساسی نوشتار، عهده-دار تبیین آن شد. و شناسایی معیارها در گرو تبیین مبانی نظری آن است: (۱) هماهنگی درونی آیات قرآن کریم و عدم اختلاف و تناقض درونی، (۲). شکل‌گیری ساختار قرآن بر اساس اصول محاوره عقلا که بر اساس ادله عقلی و نقلی و سایر مؤیدات به اثبات رسیده است. (۳). افزون بر این دو، روایات معصومان (علیهم السلام) نیز می تواند زیر بنای پیوند معنایی آیات قرآن کریم قرار گیرد. (۴). ساختار قرآن بر اساس محکم و متشابه، (۵) چینش و حیانی آیات سوره‌ها که مورد پذیرش اکثر قرآن پژوهان است، (۶). احراز وثاقت و اعتبار متن قرآنی که با توجه به پیوستگی محتوایی قرآن، ضروری می نماید.

با توجه به مبانی یاد شده، معیارهای پیوند معنایی آیات، ذکر شده است: (۱). پیوند واژگانی (۲). پیوند ساختاری (۲). پیوند موضوعی که خود شامل مواردی چون: پیوند عموم و خصوص، پیوند مطلق و مقید، پیوند مجمل و مفصل، و مبهم و مبین و... است. (۳). پیوند محکم و متشابه که برگرفته از خود قرآن است. (۴). پیوند سیاقی؛ و برای هر کدام نمونه‌های مستندی ذکر شده است.

کلید واژگان: پیوند معنایی آیات، تفسیر قرآن به قرآن، پیوند موضوعی، زبان قرآن، محکم و متشابه،

کلیه حقوق این پایان نامه اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه،
اقتباس و... برای مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس
سره) محفوظ است، نقل مطالب با ذکر مأخذ بلا مانع است.

اللَّهُ

اللَّهُ

اللَّهُ

اللَّهُ

اللَّهُ

اللَّهُ

فهرست مطالب

۱	پیش گفتار.....
۳	بخش اول: کلیات و مفاهیم.....
۴	ل نخست: کلیات
۴	بیان مسأله
۵	پیشینهٔ اجمالی
۶	ضرورت پژوهش
۷	هدف و فواید این پژوهش
۸	پرسشهای تحقیق
۸	پیش فرضها:
۸	روشنمند بودن فهم و تفسیر
۹	قرآن کلام خدا (قالب و محتوا)
۹	قابل فهم بودن قرآن کریم
۹	یادآوری نکاتی چند.....
۱۲	فصل دوم: مفاهیم.....
۱۲	مقصود از پیوند معنایی آیات.....
۱۸	اهمیت پیوند معنایی آیات
۲۱	پیوند معنایی و تفسیر قرآن به قرآن
۲۴	انواع پیوند معنایی آیات
۲۹	پیوند معنایی آیات و بحث تناسب
۳۲	مبانی
۳۳	معیار شناسی
۳۵	بخش دوم: مبانی و معیار ها.....
۳۵	فصل اول: مبانی پیوند معنایی آیات
۳۷	ساختار کلی قرآن بر اساس اصول محاورهٔ عقلایی
۴۰	انسجام و هماهنگی آیات با یکدیگر
۴۶	روایات و پیوند معنایی آیات
۵۲	ساختار قرآن بر اساس محکم و متشابه
۵۷	حیانی بودن چیش آیات هر سوره
۶۱	دلالت استقلالی قرآن در بیان مقاصد:
۶۷	احراز وثاقت متن قرآنی
۷۴	نتیجه گیری

فصل دوم: معیارهای پیوند معنایی آیات	۷۶
۱. پیوند واژگانی	۷۸
۲. پیوند ساختاری	۸۵
۳. پیوند موضوعی	۸۷
۳-۱. پیوند مفهوم و مصداق	۸۸
۳-۲. پیوند مجمل و مفصل	۹۰
۳-۳. پیوند مبهم و مبین	۹۳
۳-۴. پیوند عموم و خصوص	۹۶
۳-۵. پیوند مطلق و مقید	۹۹
۳-۶. پیوند حقیقت و مجاز	۱۰۴
۳-۷. پیوند آیات ناسخ و منسوخ:	۱۰۶
۴. پیوند محکم و متشابه	۱۰۸
۵. پیوند سیاقی	۱۱۰
شرایط تحقق سیاق	۱۱۴
خاتمه	۱۱۸
نتایج	۱۱۸
پیشنهاها	۱۲۰
فهرست منابع و مآخذ	۱۲۱
کتاب‌ها 	۱۲۱
مقالات 	۱۳۵
منابع مورد مراجعه 	۱۳۷
SYNOPSIS	۱۴۱

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

پیش گفتار

قرآن کریم، تنها نسخه هدایت بخش آسمانی است که اکنون به طور کامل در دسترس است، منبع اصیل دین اسلام به حساب می آید و جامع ترین و کامل ترین معارف و حیانی را در خود جای داده است. این صحیفه نورانی از هنگام نزول همواره چراغ روشنائی بخش راه سعادت و احیاگر دلها و جانها بوده- است؛ انسان عصر حاضر بیش از پیش نیازمند هدایت‌های قرآنی است؛ و هدایتگری قرآن در پرتو فهم صحیح آن می باشد، و فهم صحیح آن بر روشمند بودن تفسیر قرآن مبتنی است؛ از این رو تبیین روشمندی فهم و تفسیر آن، به عنوان یکی از مبانی تفسیر ضروری است.

و جای بسی تاسف است که به رغم تألیف و تدوین آثار ارزشمندی درباره تفسیر، اصول و قواعد آن و علوم قرآنی، تا به امروز منطق مدّونی برای فهم روشمند این عطیه الهی، فراهم نیامده است؛ و هنوز در فرایند فهم قرآن مجید، کاستی‌ها و نارسائی‌هایی جدی مشاهده می شود. دست یابی صحیح و روشمند به آموزه های این کتاب آسمانی، با توجه به ویژگی های خارق العاده آن، روش شناسی خاص خود را می طلبد و فهم درست آن نیاز به تبیین دقیق و کامل مبانی، روش ها و مراحل فهم و تفسیر این کتاب الهی دارد. فهم و برداشت هر متنی، ضوابطی دارد که اگر رعایت نشود، فهم صحیح و معتبر از متن حاصل می شود و اگر رعایت نشود، فهمنده را به بیراهه می برد و برداشت و تفسیری غیر حقیقی از متن و مقصود نویسنده ارائه می کند و برداشت از قرآن کریم یا به عبارت دیگر فهم و تفسیر متن مقدس مسلمانان نیز از این قاعده مستثنی نیست؛ از این رو روشهای گوناگونی برای تفسیر قرآن مجید مطرح

گردیده که به اعتراف قریب به اتفاق پژوهشگران قرآنی، نخستین و کارآمدترین شیوه‌ی تفسیری قرآن، که شیوه‌ی تفسیری اهل بیت (ع) نیز هست، روش «تفسیر قرآن به قرآن» است. که بر پیوند معنایی آیات با یکدیگر مبتنی است؛ در این روش، هر آیه از قرآن کریم با تدبر در سایر آیات قرآنی و بهره‌گیری از آنها باز و شکوفا می‌شود. به عنوان نمونه تبیین آیات فرعی به وسیله آیات اصلی و محوری و استناد و استدلال به آیات قوی‌تر در تفسیر، بر این اساس است که برخی از آیات قرآن کریم همه مواد لازم را برای پی ریزی یک بنیان مرصوص معرفتی در خود دارد و برخی از آیات آن تنها عهده‌دار بخشی از مراد چنین بنایی است. آیات دسته دوم با استمداد از آیات گروه اول تبیین و تفسیر می‌شود.^۱ به دیگر سخن، فهم صحیح و تفسیر دقیق آیه‌ای از قرآن و دستیابی به مراد واقعی خدای متعال، با توجه به آیات دیگر قرآن کامل می‌گردد. بنابراین لازم است که مبانی و معیارهای اساسی این روش را شناسایی نموده تا بتوانیم از این مائده آسمانی به نحو احسن بهره مند گردیم.

۱. عبدالله، جوادی آملی، تسنیم، ج ۱، ص ۶۱

بخش اول: کلیات و مفاهیم

فصل اول: کلیات

- پیش‌گفتار
- بیان مسأله
- پیشینه اجمالی
- فوائد پژوهش
- پرسشهای تحقیق

در این فصل به طرح امور کلی پژوهش، بیان مسأله پژوهش، پیشینه و ضرورت آن و دیگر مطالب مقدماتی اشاره می‌نماییم.

بیان مسأله

اصل وجود پیوند معنایی بین آیات قرآن، مورد پذیرش همه پژوهشگران قرآنی است و تقریباً همه مفسران اجتهادی از این اصل در تفاسیر خود کما و بیش استفاده کرده‌اند. منظور از عنوان یاد شده، تعیین مبانی و معیارها پیوند معنایی آیات قرآن با یکدیگر است. ظهور و بروز ارتباط معنایی آیات، بیشتر در شیوه "تفسیر قرآن به قرآن" و تفسیر موضوعی است. آنچه که مد نظر ماست ضابطه مند ساختن این ارتباط و پیوند است که به صورت مبانی برگرفته از قرآن کریم و معیارهایی آن با ذکر مصادیق عینی ارائه می‌گردد.^۱ و به تعبیر دیگر نگارش حاضر در صدد ارائه مبانی نظری پیوند معنایی آیات قرآن و معیارهای اساسی آن است. که تفسیر قرآن به قرآن مبتنی بر آن می‌باشد.

۱. یاد آور می‌شود بحث حاضر به مبحث «تناسب آیات و سور» که بیشتر در حد تبیین تناسب ظاهری (معانی،

بیانی) است، نمی‌پردازد. در فصل دوم به ارتباط بحث تناسب و پیوند معنایی اشاره شده است.

پیشینه اجمالی

پیشینه تفسیر قرآن بر اساس پیوند معنایی آیات و رجوع به قرآن برای فهم آن، سابقه طولانی دارد، و به عهد اول بر می‌گردد. اما در زمینه مبانی، معیارها و ضوابط آن، تاکنون کار اساسی صورت نگرفته است. با تمام همّتی که از دیرباز اندیشمندان و قرآن پژوهان مسلمان برای فهم قرآن مصروف داشته اند، اما در جهت تدوین و تبیین مبانی، قواعد و روش شناسی فهم قرآن، تلاش کمتری صورت گرفته و به ویژه در زمینه مبانی و معیارهای ارتباط معنایی آیات کاری انجام نگرفته و فضای خالی این چنین پژوهش‌هایی کاملاً محسوس است. البته در دهه‌های اخیر شتاب بیشتری برای پر کردن این خلأ توسط دانشمندان علوم قرآنی صورت گرفته است، که به عنوان نمونه می‌توان به آثاری چون «التیسیر فی قواعد علم التفسیر» از محمد بن سلیمان کافجی، «اصول التفسیر و قواعد» از خالد عبدالرحمن العک و نیز «روش شناسی تفسیر قرآن» از علی اکبر بابایی و دیگران و غیر اینها اشاره کرد که همگی در راستای تبیین اصول و روش‌های عمومی تفسیر می‌باشد. ولی با وجود این، باز هم انجام پژوهش‌های مستقل، عمیق و در ابعاد گوناگون در این زمینه ضرورت دارد. با بررسی‌هایی که انجام شد، مشخص گردید که تاکنون کتاب یا مقاله‌ای به صورت مستقل در خصوص ضوابط ارتباط معنایی آیات، منتشر نشده است. هر چند که مطالبی در این زمینه به صورت پراکنده در برخی از کتابها و مقالات می‌توان یافت. که به عنوان نمونه می‌توان آثار زیر را در شمار این کتاب‌ها آورد: تفسیر القرآن بالقرآن عند العلامة طباطبایی، دکتر خضیر جعفر؛ منهج التفسیری للعلامة فی تفسیر المیزان، علی، الأوسی، که هر دو کتاب، در خصوص روش تفسیری علامه طباطبایی، تالیف شده است. و پژوهشی پیرامون تدبیر در قرآن: ولی الله نقی‌پور فر و مقاله‌های چون: «مبانی و معیار فهم روشمند

وحی»: محمدباقر، سعیدی روشن، «تفسیر قرآن به قرآن و جایگاه سنت»: سید ابراهیم سجادی، ؛ «تفسیر روشمند وحی با وحی» محمد علی رضایی اصفهانی، و...

ضرورت پژوهش

بنا به اعتراف اکثریت قریب به اتفاق پژوهشگران و مفسران قرآن کریم، نخستین و متقن ترین شیوه تفسیر قرآن، تفسیر قرآن به قرآن است^۱ که از طریق کشف پیوند معنایی آیات قرآن کریم با یکدیگر میسور است. و این شیوه را شیوه تفسیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت (علیهم السلام) دانسته اند. و تقریباً اکثر مفسران از پیروان اهل بیت (علیهم السلام) و نیز پیروان مذاهب اربعه کما بیش از این روش اصیل بهره برده اند.

به هر حال، این شیوه‌ی ممتاز تفسیری، هرچند در عصر معصومین (علیهم السلام) مورد استفاده و استناد اهل بیت (علیهم السلام) بوده است، ولی از آن پس، این سبک تفسیری حضوری بایسته در تفاسیر نداشته است - مگر در حد تخصیص عام، تقیید مطلق، تبیین مجمل و یا بسط یک گزارش تاریخی - و تنها در قرن حاضر علامه طباطبائی (ره) به نحو مطلوبی از آن در تفسیر المیزان، استفاده کرد. این غیبت طولانی، هم خبر از نوعی دشواری می دهد و هم نشان از آن دارد که هنوز بسیاری از زوایای آن به اندازه لازم مورد نقد و بررسی قرار نگرفته است. و از همه مهم تر این که روش تفسیر قرآن به قرآن مبتنی بر آن است که میان آیات قرآن، پیوندی روشن و استوار وجود داشته باشد و این پیوند، دست کم در برخی آیات به روشنی دیده نمی شود و نیازمند تحلیل و بررسی است.

با این همه، شیوه^۳ی تفسیر قرآن به قرآن به رغم اصالت و اعتبار تئوریک آن، هنوز به صورت روش تفسیری ضابطه مند و اطمینان آور در نیامده است. و مبانی و معیارهای آن به طور مشخص و منقح نه در المیزان و نه در کلام دیگر پژوهشگران قرآنی نیامده است.

و از سوی دیگر، هندسه فهم صحیح هر آیه‌ای، تنها با بررسی روشمند آیات دیگر قرآن امکان پذیر است؛ کج فهمی‌ها و انحرافات تفسیری در طول تاریخ، ریشه در عدم توجه به این نکته اساسی دارد. از این رو تبیین و بررسی مبانی و ضوابط پیوند معنایی آیات قرآن، برای ارائه یک تفسیر قرآن به قرآن روشمند امری بایسته و ضروری است.

هدف و فواید این پژوهش

آنچه هدف اساسی این نوشتار را تشکیل می‌دهد، ارائه مبانی و ضوابطی برای کشف مراد واقعی از آیات قرآن به واسطه آیات دیگر بوده، که مهم ترین فواید آن می تواند موارد ذیل باشد:

أ. تبیین مبانی اساسی پیوند معنایی آیات قرآن با یکدیگر که تفسیر قرآن به قرآن مبتنی بر آن است

ب. ضابطه مند ساختن تفسیر قرآن به قرآن و هر نوع تفسیر و پژوهش موضوعی از قرآن؛

ج. تنقیح میزان و معیار بودن قرآن برای عرضه روایات و هر نوع اندیشه دینی؛

د- باز کردن سر فصل‌هایی جدید در زمینه اصطلاحاتی چون ارتباط معنایی بین آیات قرآن، تفسیر قرآن به قرآن و

پرسشهای تحقیق

پرسش اصلی این است که برای به دست آوردن پیوند معنایی آیات قرآن، چه معیارهایی را براساس کدام مبانی، می توان ارائه نمود؟

افزون بر این پرسش اساسی، به چند پرسش دیگر نیز پاسخ داده می شود که به برخی از آنها اشاره می گرد

مقصود از پیوند معنایی آیات قرآن چیست؟

میان پیوند معنایی آیات قرآن و تفسیر قرآن به قرآن، چه ارتباطی وجود دارد؟

گونه های ارتباط معنایی آیات کدامند؟

چه مواردی از مصادیق بارز ارتباط معنایی آیات هست؟

پیش فرضها:

از آنجا که پژوهش جامع در هر موضوعی کار دشواری است در نوشتار حاضر، اموری چند فرض گرفته شده است که به مهمترین آنها اشاره می گردد:

روشمند بودن فهم و تفسیر

اصل ضابطه مندی فهم گزاره ها در هر رشته ای از علوم انسانی، پیش فرض مسلّمی است. در این میان، ارتباط معنایی آیات و تفسیر قرآن به قرآن، که اساس هر نوع تفسیری به شمار می آید و از جایگاه مهمّی در حوزه تفسیر برخوردار است، از این اصل مستثنی نبوده و ورود به بحث معیارشناسی ارتباط معنایی آیات مبتنی بر این پیش فرض مبنایی است.

خلاصه اینکه متون دینی نیز صراحتاً بر روشمندی تفسیر قرآن گواهی می دهند روش ها و قواعد متعددی برای فهم دین، از سوی پیامبر اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع) تعیین و تعلیم شده است از جمله: روش "تفسیر قرآن به قرآن"، قاعده "ارجاع متشابهات به محکّمات"، قاعده "تقدم دلالت قرآنی بر دلالت

روایی، "قاعده" تعادل و تراجیح" (روایات علاجیه) سیره رهبران آسمانی، مطالعه روشمند متون دینی - قرآن و سنت - بوده است. سیره عملی و ارتکاز ذهنی مسلمانان نیز حاکی از روشمندانگاری فهم قرآن است.^۱ فهم و تفسیر قرآن کریم، با توجه به مبانی متقن و بر اساس آیات و روایات و شهادت سیره مستمره، ضابطه مند است. و اساسا فهم بدون ضابطه و معیار از قرآن کریم اعتبار ندارد.

قرآن کلام خدا (قالب و محتوا)

قرآن کلام خدای حکیم است؛ یعنی هم مضمون و محتوای قرآن، وهم الفاظ و ساختار لفظی آن از جانب خداوند به پیامبر اکرم (ص) وحی شده است. (طباطبایی، ۱۳۸۶، ۸۹) و هدف از فهم قرآن، پی بردن به مراد مؤلف یا قصد شارع است. (مصباح یزدی، ۲۷-۳۵) قرآن کلام خدای حکیم است؛ یعنی هم مضمون و محتوای قرآن، وهم الفاظ و ساختار لفظی آن از جانب خداوند به پیامبر اکرم (ص) وحی شده است هدف از فهم قرآن، پی بردن به مراد مؤلف یا قصد شارع است.^۲

قابل فهم بودن قرآن کریم

گزاره های قرآن فهم پذیر است قرآن، کتاب هدایت، و نور است. چنین اوصافی، اقتضا می کند که قرآن باید گویا، روشن و قابل فهم باشد؛ زیرا خاصیت نور این است که هم خود روشن است و هم به امور دیگر روشنی می بخشد.^۳

یادآوری نکاتی چند

۱. از آنجا که در زمینه موضوع یاد شده، تاکنون به صورت مستقل پژوهشی انجام نگرفته بود، یا نگارنده بدان دست نیافت؛ لذا چیش منطقی مباحث و طرح کلی رساله با مشکلات و محدودیت هایی مواجه

۱. ر.ک: علی اکبر رشاد، منطق اسلامی فهم دین، قیسات ۱۸، ص ۳۶.

۲. ر.ک: مصباح یزدی، محمد تقی، «منطق فهم قرآن»، قیسات، ش ۱۸، ۲۷-۳۵.

۳. ر.ک: ابوالقاسم خویی، البیان، ص ۲۶۲.

بود. امید آن که با راهنمایی اساتید؛ ارزیابان و صاحب نظران ارجمند، کاستی های این نوشتار برطرف گردد.

۲. همان طور که عنوان رساله گویای آن است، تمرکز بحث در زمینه پیوند معنایی بین آیات قرآن کریم و بدست دادن مبانی و معیارهای اساسی آن است: از این رو مسئله "تناسب" مد نظر این پژوهش نبوده، جز مواردی که با ارتباط معنایی پیوند روشنی دارد.

۳. از آنجا که پیوند معنایی، اساس شیوهی تفسیر قرآن به قرآن محسوب می شود؛ بلکه این شیوه از تفسیر، جلوهی عینی پیوند معنایی است، از این رو در جای جای رساله از این شیوه نیز یاد شده است. اما وجه انتخاب عنوان پیوند معنایی از آن جهت بوده که پیوند معنایی در شیوهی تفسیر موضوعی نیز بسیار کار آمد است. و اختصاصی به شیوهی تفسیر قرآن به قرآن ندارد.

۴. در ترجمه آیات، ترجمه معیار، ترجمه استاد سید جلال الدین مجتبوی و محمد مهدی فولادوند بوده است. (با دخل و تصرف در موارد لازم)

۵. از برخی منابع که به گونه ای با موضوع مرتبط بود، و مورد مراجعه و مطالعه بوده؛ که به طور طبیعی در غنای مباحث، تاثیر غیرمستقیم داشته است. از این منابع تحت عنوان "منابع مورد مراجعه" در آخر رساله یاد شده است.

۶. از لابلای تفسیر گرانسنگ المیزان می توان، به یک سری مبانی و ضوابط برای پیوند معنایی آیات پی برد. از این رو این تفسیر یکی از منابع اصلی پژوهش بوده است.

فصل دوم: مفاهیم

- اهمیت کشف پیوند معنایی آیات
- مقصود از پیوند معنایی
- پیوند معنایی و تفسیر قرآن به قرآن
- پیوند معنایی و تناسب
- مفهوم مبانی
- مفهوم معیارشناسی

در این فصل به نگاهی گذرا به مفاهیمی چون پیوند معنایی؛ اهمیت آن؛ تفسیر قرآن به قرآن و ارتباط آن با پیوند معنایی؛ تناسب و پیوند معنایی، انواع پیوندها و منظور نگارنده از مبانی و معیارشناسی بررسی خواهد شد.

مقصود از پیوند معنایی آیات

مقصود آن است که در فهم معنی و مراد برخی از آیات قرآن به آیات دیگر قرآن رجوع شود و با مطالعه مجموع آیات مربوط به یک موضوع، معنا و مقصود آیات قرآنی در آن موضوع روشن گردد. خواه این مطالعه به هدف ارائه نظریه‌ی از قرآن باشد (= تفسیر موضوعی) یا صرفاً برای بدست آوردن مراد واقعی آیات (تفسیر ترتیبی با ملاحظه جمعی آیات = تفسیر قرآن به قرآن). به این معنی که نمود و ظهور تفسیر قرآن به قرآن به گونه تفسیر ترتیبی است، ولی محتوا و دستاورد آن نوعی تفسیر موضوعی است، چه این که لازمه دستیابی به محتوا و تفسیر یک آیه، ملاحظه همه آیاتی است که به شکلی می توانند ناظر بر آیه و مرتبط با آن باشند.

اقوال قرآن پژوهان

هر چند در خصوص پیوند معنایی تعریفی ارائه نشده است؛ لیکن در زمینه تفسیر قرآن با قرآن که مصداق بارز ارتباط معنایی است؛ چرا که تفسیر قرآن به قرآن یعنی استفاده از آیات دیگر قرآن برای تبیین مراد آیه‌ای دیگر که موضوع و محتوای آنها یکسان یا نزدیک به هم است.^۱ و به عبارت روشن تر پیوند معنایی

۱. ر.ک. عمید زنجانی، مبانی و روشهای تفسیر قرآن، ص ۳۶۱؛ علی غضنفری، «بررسی شیوه تفسیری علامه در

المیزان»، پیام جاویدان، ۱، ص ۱۷.